

אשה אחת נשאת לפני המלחמה האחרונה ליהודי בהיכל רפורמי בברלין ונולד להם בן. אך מחמת רדיפות הנאצים י"ש נאלצו לברוח למדינת הולנד ושם ישבו עד שבאו האויבים הגרמנים שהביאום בשנת 1943 למחנה ההסגר וועסטרכארק. שם שהתה המשפחה עד שהובלו הבעל יחד עם הבן בחודש יוני 1943 למחנה המוות סאביבאר והאשה למחנה ההסגר בערגן-בעלזן. אחרי המלחמה שבה האשה להולנד אבל בעלה וכנה לא חזרו. - והנה עורך דין מפורסם, יהודי שומר דת, עשה חקירות ודרישות וגביית עדות אודות גורל האומללים שנסחבו לסאביבאר וע"י זה נתברר לו שכמעט כולם נהרגו בין בחדר הגאז בין ע"י ירייות ושרק פחות מעשרים איש הצליחו לנוס משם שהגיעו אחר כך למחוז חפצם. אולם לא כל היהודים שנכנסו למחנה הזה הומתו בבת אחת אלא שבתחלה נפרדו צעירים שנראו כחזקים כדי לעשות מלאכת המחנה. הבעל היה אז בן 46 שנה והבן היה בן 16 שנה ואפשר שעבד הבן זמן מה במלאכת המחנה. ועכשיו באתה האשה והגידה שרוצה להינשא כדת משה וישראל לאיש אחד וכנה הוא. גם כן הגידה שיש לבעלה עוד אח הגר בארץ ישראל. ועתה השאלה האם רשאים אנו להתיר את האשה להינשא בחופה ובקידושין בלי חליצה. ועוד צריך לדעת כי אם לא נתירה ישבו יחדו בלי חופה וקידושין.

תשובה.

השאלה היא האם האשה מותרת לכהן אבל קודם כל עלינו לחקור
א. האם האשה היא יהודית או לא
ב. האם כשרים היו האיש והאשה זה לזאת
ג. האם חוששין לקידושין של איש ואשה שנישאו בהיכל רפורמי
ד. האם האשה זקוקה ליכס וענין זה מסתעף לכמה סעיפים וגם מה שהיא אומרת יש לבעלי אח בא"י
ה. מה כוחו של אמירתם שישבו יחדו בלי חופה וקידושין אם לא נתירה.

א. האשה היא יהודית או לא ?
מוכן שנוכל לשאול את פיה על יחוסה, על אמה ואביה וכדומה כדי שנדע בת מי היא, אבל נלענ"ד שיש טענה מיוחדת שמראה שהיא בת ישראל. היא נסחבה למחנה ההסגר בוועסטרכארק ואחר כך לבערגן-בעלזן. אם לא היתה בת ישראל, ז"א אם היתה לה למשל אם נוצריה היה לה להימלט מתחת ידם של הנאצים י"ש ולסמוך על גזעה שאיננו מגזע ישראל, לכל הפחות היתה משתמשת בטענה זו. ועוד יש טענה אחרת: היא באה עכשיו ורוצה להינשא כדת משה וישראל. בוודאי היא יודעת מה דעתם של מורינו ורכותינו לענין זה, ואם היא איננה בטוחה שהיא מישראל ורוצה בכל זאת להינשא לבן ישראל מה קל היה ללכת גם עכשיו אל הרפורם שאיננו מחמיר בעניני נישואין ובתשובת השאלה מי הוא יהודי ועל נימוקים אלה אני מסיק שהיא יהודית.

ב. האם כשרים היו האיש והאשה זה לזאת ?
כמדומני שהיו כשרים מתוך אמריה של היום: היא מחמרת על עצמה להגיד לנו שיש לבעלה הנפטר אח שעודנו חי בארץ ישראל. אין לנו עדים על דבר זה ועל ידי כך פיה הוא הפה שאסר אעפ"י שאיננו מתיר, אבל צדקה תיחשב לה שהיא מגידה דבר זה.

ג. האם חוששין לקידושי הרפורם או לא ?
כתב הטור בתחלת סי' כ"ו וז"ל אין האשה נחשבת אשת איש אלא ע"י קידושין שנתקדשה כראוי ע"כ וזה מן הרמב"ם ובסי' כ"ז אחר שהביא בסי' כ"ו שדבר תורה הוא שהיא מתקדשת בכסף או בשטר או בביאה מוסיף ואומר בכסף כיצד ? נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה וזה מתוך הגמרא קידושין ה' ע"ב. הרבה דינים יש לענין העדים שראו את נתינת הטבעת (שהיא שוה פרוטה) או לא ראו וששמעו שאמר החתן "הרי את וגו'" או לא שמעו.
כנ"ד אין צורך לחשוש על ערכה של הטבעת שהוא דבר מפורסם בכל תפוצות ישראל ואפילו בחוגי הנכרים לתת טבעת זהב שבלי ספק היא שוה פרוטה.

לענין העדים אעפ"י שצריכים להיות עדים כשרים כמו שמביא הב"י בסי' מ"ב מגמרא סנהדרין כ"ו ע"ב, מפרש דברי הטור המקדש בפסולי עדות דאורייתא אינם קידושין וז"ל אינו צורך ליחד אותם להעיד כמו שכ' המחבר בש"ע סי' ד' וז"ל קידש בפני עדים אפילו לא אמר אתם עדי מקודשת ע"כ והרמ"א וז"ל (מן הריב"ש) ואפילו ייחד עדים יכולים אחרים שראו המעשה להעיד וצריכים העדים לראות הנתינה ממש לידה או לרשותה עכ"ל וזו היא דעת הרשב"א והב"ש מביא בס"ק י"ב דעתו של המרדכי פ' האומר וז"ל אפילו לא ראו הנתינה אין לבטל הקידושין אם ראו דבר המוכיח יכול להעיד כאילו ראו גוף המעשה דהא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה אעפ"י דלא ראו הביאה, מ"מ אם ראו היחוד הוא כמו שראו הביאה עכ"ל וכפתחי תשובה ס"ק י"ב מביא תשובת חוות יאיר סי' י"ט שמוכיח שרק במעשה שהיה פסק הרשב"א שאינם קידושין עד שראו הנתינה ממש וחוות יאיר מוסיף מה שאין כן בחופה הנעשית לפני קהל ועדה נ"ל דסגי בשמיעה להיות עד נאמן אם היא יוצאת וטבעת קידושין בידה ע"כ ועל מה שכתב המחבר בסי' ד', קידש בפני עדים אפילו לא אמר אתם עדים מקודשת, מביא פתחי תשובה בס"ק י"א שמצא בספר בית מאיר שכ' הא וודאי דאפילו אם העדים בעצמם לא כיוונו לעדות רק באו למיחזי הוו עדים ומקודשת כמו שמבואר בח"מ סי' ל"ו ס"א וז"ל ואם היו כל העדים כשרים אחד שנתכוון להעיד ואחד שלא נתכוון להעיד וראה הדבר וגו', ועוד מביא פ"ת תשובה מספר ק' של החתם סופר שכתב בסוף דבריו וז"ל דזה פשוט שאלה זו וכיוצא בה מתקדשת על פי כל העומדים שם כמזמוטי חתן וכלה עכ"ד

ונלע"ד שנוכל להניח שגם אז כברלין היו כשרים שראו ושמעו את הקידושין ומשום כך חוששין לקידושין. ועוד יש לומר רק אם בוודאי פסולי עדות דאורייתא היו העדים אינם קידושין אבל בפסולי עדות דרבנן או בעדים שהם ספק פסולי דאורייתא הוו ספק קידושין כמו שכ' במי' מ"ב ס"ה. ומה יודעים אנו על העדים של הקידושין ומי היו שם? ומן הנימוקים האלה באתי לידי המסקנא לחשוש לקידושין. אם לא נחוש לקידושין אז הבן הוא בן פנויה וגם אז הוא פוסל את האשה מן היבום והחליצה, עיין עה"ש סי' קנ"ו ס"ג שרק אם היא זנתה ה"ז ספק לענין יבום כמו שכתב הרמב"ם בפ"ג הל' ד' מהלכות יבום וחליצה. וכאן אם אין אנו חוששין לקידושין אין שום טעם לומר שזנה עם אשתו.
ד. אם האשה זקוקה ליבם או לא?

רק מתוך אמירתה של האשה שיש לבעלה את כ"י יודעים אנחנו שאפשר שהיא זקוקה ליכס. איזה את זקק ליכוס? כתוב בתורה כי ישנו אחים יחדו ומת אחד מהם וגו' לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ויבמה וביריש פ"ב דיבמות איתא אשת אחיו שלא היה בעולמו היבא כביחא? אמר ר"י אמר רב אמר קרא כי ישנו אחים יחדו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו, יחדו, מיוחדים בנחלה פרט לאחיו מן האם ע"כ וכן ההלכה. ולכן עלינו לעיין אם הדבר כך שהאב כ"י אחיו מן האב ושהיה בעולמו.

וא"ת והלא לנו החזקה שהיא מותרת לשוק כמו שאמר הרמב"ם בפ"ג הל' י"ג ע"פ המשנה וז"ל האשה שהלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי ואח"כ מת בני נאמנת שהרי היתה בחזקת היתר לזר בעת שהלכה עכ"ל ובג"ד היא מגידה שיש לבעלה את והיא שוותא נפשא חתיכה דאיסורא ומה לה לשקר והא מלתא דעבידא לאגלויי היא ולכן נ"ל שצריך לחוש לדבריה.

אבל עכשיו נבא לעיין מה הגורל של האומללים האלה, אם נוכל לבא לידי מסקנא כדי להתיר אותה לשוק או לא. מתוך השאלה אנחנו יודעים שנסמכו האב והבן אל מחנה השמד כסאביבאר בשנת 1943 בחודש יוני. בתוך מאמר מיוחד על מחנה זה מידי שלשה עורכי דין ובהם אחד מפורסם בר אוריין ושומר הדת ראיתי שרק שלש מרכבות מלאות אומללים הגיעו לסאביבאר ממחנה וועסטרכארק ומתן חזר רק איש אחד. רק מן האומללים בתוך הרכבת של א' ביוני לקחו הנאצים י"ש שמונים ואחד בחורים שהעבירו. כל האחרים נשמדו מיד ר"ל. והיות שהאב היה כבר בן ארבעים ושש והבן בן שש עשרה נוכל לקחת שאולי נלקח הבן לעבודה (גם אני בתוך הראים את העוני במחנה אחד ששם הכדילו בין צעירים ובין אחרים ומי שהיה למעלה מארבעים הציגו לכד) ויש בג"ד כמה אפשרויות.

א. אם הבן לקחו לעבודה, ואם היה בן, וודאי שמת האב קודם בנו והאשה פטורה ומותרת לשוק.

ג. אולי היה האב והבן יחד בתא הגאז, מי יגיד לנו מי היה הראשון שעלתה את כולם בבית אחת.

נשמתו למרום ו ואפילו אם יש הנדל מועט שהיה הבן כחיים אפילו כשהיה גוסס היה פוטר את אמו כמו שכתב הטור כ"י קנ"ו וז"ל ואפילו היה הזרע גוסס או פצוע מכות שא"א להיות פוטר מן החליצה ומן היבום עכ"ל ו"פ משנה ו' דפ' א' דאהלות אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו ואפילו מגיד ואפי' גוסס זוקק ליבום ופוטר מן היבום ופ' הרע"ב אם מת והניח בן גוסס אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום. יש לנו החזקה שהבאתי לעיל שהאם מותרת לשוק ועליה מוסיפים אנחנו שהבן אחד מאלו שהעבירו הרשעים ושחי ע"י כך זמן ארוך מן אביו. מצד אחר אפשר שלא העבירו אותו או שהיה בתוך האומללים שנשמדו מיד ואולי היה האב רגע אחד אחר שמת כבר הבן מחמת הגאז הממית, אי אפשר לצמצם ואין עדים שיכולים להעיד על כך ועומדת החזקה הנ"ל במקומה ויכולים אנו לומר שהמיתו הרשעים מקודם את הזקנים ואח"כ את הצעירים.

ועל מה נוסד המאמר של העורך דין הנ"ל? הוא וחביריו שמעו כמה עדיוס. מתוך יותר משלושים וארבעה אלף חזרו רק שש עשרה נשים ושלשה אנשים והמחבר מוכיח שכל החוזרים ידועים הם ומוסיף להגיד שנהרגו בלי שום ספק כל מי שלא הגיע לשבע עשרה ושהיה למעלה משלושים וחמש וצריך לקחת את יום כואם למחנה כיום פטירתם.

וכי יכולים אנחנו לסמוך על הרשימות שלז' כבר בשאלה נאמר הוא עורך דין מפורסם, יהודי שומר דת ושעשה חקירות ודרישות וגביית עדות ובמשנה האחרונה של מס' יבמות נשנית וז"ל והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ואפילו מפי אשה וכו' וכן הפסק בש"ע סי' י"ז ס"ג ולכן נ"ל שיכולים לסמוך עליו ועל תוצאות חקירותיו ודרישותיו.

ונדי לבא לידי פסק דין רוצה אני לסקר את הענין בסקירה קצרה: חוששין אנחנו לקידושי הרפורם שלהם,

קיימת החזקה שהאשה היתה מותרת לזר בשעה שעזב בעלה אותה יחד עם בנם, יודעים אנו שכל האנשים והנשים שהיו לסאניכאר בחדש יוני 1943 נשמדו חוץ מי"ט מכני עמנו שכולם ידועים ולא הבעל ולא הבן בתוכם, ידוע כס כן שמן היהודים שהגיעו לשם נלקחו כשמונים צעירים לעבוד עבודת פרך ושאפשר שהיה הבן ביניהם ובפרט כשאנו נותנים לב על ההודעה בתוך מאמרו של העורך דין שכל מי שהיה בן ל"ה ויחר נשמד תיכף ומיד, כמו שעשו בכל הילדים למטה מי"ז והוא כותב וז"ל חוץ מהאנשים הצעירים שהבדילו לעבודה נשמדו כל השאר מן ההוכלות האלה תיכף ומיד עכ"ל ולכן נלע"ד להתיר את האשה להינשא לכהן משום שאינה זקוקה ליבם, כך נ"ל אבל אינני מעיז את פני כ"כ להורות למעשה בלי שאלת חכם ובלי להזועזע עם גאונים וגדולים.

אבל כשיש מי שסובר שאין להתירה בלי חליצה, מה לעשות לה כשאינה רוצה לחלוץ משום הוצאות וטרחת הדרך לא"י, אם גם היבם אינו רוצה לבא הנה? היא מאיימת ואומרת שאם לא נתירה תשב עם הכהן בלי חו"ק. גרסינן כיבמות כ"ד ע"א חלוצה דרבנן היא וכן פסק הרמב"ם וכן ההלכה בש"ע סי' ו' ס"א ובס' ח' כתב המחבר וז"ל וכן יבמה שנא עליה זר עשאה זונה וכבר כ' בס"א כהן אסור מן התורה בגרושה זונה וחללה. אבל נוכל לשאול האם האשה היא כאמת חלוצה היא, אולי לא היתה צריכה לחלוץ ואז היא ספק חלוצה ועליה כ' בש"ע (אחר שאמר ואסור בחלוצה מדרבנן) לפיכך אם עבר ונשא ספק חלוצה אין צריך להוציא ועל פסק זה ההגה בבאר היטב ס"ק ג' אבל לכתחלה גזרו אף על ספק חלוצה, עיין תנ"ס' יבמות כ"ד ע"א ד"ה וספק חלוצה. מכל זה נראה שלא נוכל להתירה לכהן כשאנו סוברים שיש זיקה.

ועל מה שהם מאיימים מצאתי בס' אוצר הפוסקים על סי' ז' ס' י"ט ס"ק צ"א לענין כהן שנא על החלוצה היא וולדה חללים מדרבנן מכא משו"ת מהרי"א סי' ק"מ וז"ל ככהן שנתקשר עם חלוצה ורוצה לישאנה ואם ימנעו אותם ימירו דתם וחקר השואל מאחר שהוא רק מכהני חזקה בזמן הזה ואין לו כתב יחוס ואם כן כמו שאין כופין להוציא בספק חלוצה ה"נ בספק כהן להתיר איסור חלוצה דהווי דרבנן וכש"כ להצילם מהמרת דת והשיב דישתקע הדבר וחלילה להתיר לו מכמה טעמים ואם ימירו דתם אין אחריותם עלינו.

ונ"ל שגם בנ"ד טוב הוא לומר שאין אחריותם עלינו רק להזהיר אותם ולהורות מה שכ' הרמב"ם בס' המצוות (ל"ח שנ"ה) וז"ל הזהיר שלא לבא על אשה בלא כתובה וקידושין ועל זה הלאו דפנויה לוקין עכ"ל.

מה שנראה כעיני כתבתי וה' ברחמי יציב גבול האלמנה בב"א וכי"ר.